

Brocki, Zygmunt

"Uniwersytet Ziem Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939-1945. Pokłosie wspomnień", Jan Wikarjak, Poznań 1972 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/1, 178-179

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

znanego orientalisty szwedzkiego, Jana Gabriela Sparwenfeldta (1655—1727), profesora uniwersytetu w Uppsali. Pierwsze uniwersyteckie studium slawistyczne powstało w Kopenhadze, w 1859 r., drugie — w Uppsali: w 1884 r. otwarto tu lektorat języków słowiańskich, a w 1891 r. katedrę, którą objął Jan August Lundell (1851—1940), jeden z pionierów dialektologii szwedzkiej; w 1895 r. powstała katedra slawistyki w Helsinkach, w 1896 r. lektorat a w 1900 r. katedra w Chrystianii, dzisiejszym Oslo. Później powstały studia slawistyczne w innych ośrodkach naukowych Skandynawii.

W szkicu tym Z. Ciesielski charakteryzuje też sylwetki naukowe wyróżniających się badaczy skandynawskich a specjalną uwagę poświęca Józefowi Mikkoli (1866—1946), wybitnemu lingwiście fińskiemu, badaczowi m.in. słowińszczyzny i kaszubszczyzny, zajmującemu się też studiami nad literaturą narodów słowiańskich, oraz Adolfowi Stender-Petersenowi (1893—1963), twórcy ośrodka slawistycznego w Århus, przede wszystkim historykowi literatury, zajmującemu się też badaniami języków i historią slawistyki skandynawskiej.

Z. Br.

Uniwersytet Ziem Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939—1945. Pokłosie wspomnień. Do druku przygotował Jan Wikarjak. Poznań 1972 Wydawnictwo Uniwersytetu A. Mickiewicza ss. 291, ilustr.

W „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” R. 10: 1965 s. 164—165 znajduje się omówienie wydanej w 1961 r. książki W. Kowalenki *Tajny Uniwersytet Ziem Zachodnich — Uniwersytet Poznański 1940—1945*, stanowiącej wyd. 2 rozszerzone broszury *Tajny Uniwersytet Ziem Zachodnich w latach 1940—1944*, która się ukazała w 1946 r. W wydanej w 1971 r. książce *50 lat Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919—1969* Cz. Łuczak dał artykuł *Uniwersytet Poznański w latach hitlerowskiej okupacji*, następnie zaś ukazał się wymieniony w nagłówku tom wspomnień osób związanych z tajnym nauczaniem na tym uniwersytecie, pracującym w Warszawie w latach okupacji, oraz w jego filiach i kursach pozawarszawskich.

Pierwsza część tomu obejmuje 15 wspomnień związanych z kierunkami humanistycznymi, głównie historią i polonistyką, druga — 17 wspomnień odnoszących się do studiów lekarskich i farmaceutycznych. Następne dwa wspomnienia dotyczą Instytutu Morskiego, pierwszego w historii polskiego szkolnictwa wyższego studium ekonomicznomorskiego (studium to kontynuowała Wyższa Szkoła Handlu Morskiego w Gdyni, z siedzibą w Sopocie, później przemianowana na Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Sopocie, ta zaś uczelnia była jedną z dwóch, z których powstał obecny Uniwersytet Gdański)¹. Po 5 wspomnień dotyczy kursów uniwersyteckich Uniwersytetu Ziem Zachodnich w Kielcach i Częstochowie.

W tomie są też wspomnienia nie związane z UZZ, umieszczone są jednak tutaj dlatego, że dotyczą działalności dydaktycznej pracowników Uniwersytetu Poznańskiego w czasie okupacji. Jest tu więc bardzo ciekawe wspomnienie Wiktora Steffena o studiach akademickich w Oflagu II/C w Woldenbergu (dzisiejszym Dobiegniewie) i 9 wspomnień profesorów Uniwersytetu Poznańskiego lub wycho-

¹ We wspomnieniu prof. Bolesława Kasprowicza imię jednego ze studentów Instytutu Morskiego, Alfonsa Florczyka, błędnie podano jako Adam (s. 149 i tak samo w skorowidzu nazwisk). Nadto: lokali wykładowych Instytutu Morskiego było więcej niż podaje ten autor na s. 152, powołując się na s. 76 wyd. II cytowanej książki W. Kowalenki: na s. 208 książki Kowalenki mowa jest jeszcze o dwóch lokalach (w sumie było ich 20), wśród nich o moim, w domu przy Nowym Zjeździe 7 (sąsiadującym ze znanym domem profesorów Uniwersytetu Warszawskiego).

wanków tego Uniwersytetu, którzy w tym okresie pracowali w tajnym nauczaniu na poziomie średnim.

Wstęp, napisany przez J. Wikarjaka, podaje m.in. krótkie dane biograficzne każdego z autorów wspomnień zamieszczonych w tomie. Kilku z nich już nie żyje, wśród nich — prof. Roman Pollak, jeden z organizatorów UZZ w Warszawie, pierwszy dziekan jego Wydziału Humanistycznego, następnie rektor.

Zygmunt Brocki

Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo. Seria 4. Warszawa 1972 Państwowe Wydawnictwo Naukowe ss. 348.

Tom zawiera prace na VII Międzynarodowy Kongres Sławistów w Warszawie 1973 r. Wśród nich praca Przemysława Zwolińskiego w całości dotyczy historii nauki: *Pionierzy komparatystyki slawistycznej XVI wieku*, s. 339—346.

Z pracy tej dowiadujemy się, że historia filologii słowiańskiej zaczęła się już w połowie XVI w., a nie dopiero w początkach XIX w. (za właściwego twórcę tej dyscypliny uważa się bowiem Józefa Dobrawskiego, ojca slawistyki czeskiej). Otóż pierwszym filologiem, który w druku w rozważaniach teoretycznolingwistycznych uwzględnił języki słowiańskie na równi z innymi, był niemiecki teolog i orientalista Theodor Buchmann (1504—1564), znany pod zhellenizowanym nazwiskiem Bibliander, profesor uniwersytetu w Zurychu i autor wydanego tam w 1548 r. dzieła *De ratione communi omnium linguarum et literarum commentarius*.

W dziele tym zawarta jest też informacja ważna dla historii nauki polskiej. Otóż informatorem Bibliandera w zakresie polszczyzny był Jan Mączyński, przyszły twórca pierwszego drukowanego słownika łacińsko-polskiego, który w latach czterdziestych XVI w. studiował m.in. w Zurychu. Bibliander korzystał z przygotowanej przez Mączyńskiego książki o języku polskim. Tak więc Mączyński jawi się nam jako autor pierwszej gramatyki języka polskiego (rękopis ten niestety zaginął), a ponieważ Bibliander traktuje polszczyznę jako reprezentanta wszelkich języków słowiańskich, Mączyński staje się w pewnym stopniu współtwórcą najwcześniejszego opracowania slawistycznego.

Bezpośrednim kontynuatorem Bibliandera był jego uczeń i młodszy kolega, Konrad Gesner (1516—1565), wybitny szwajcarski polihistor, który w 1555 r. wydał w Zurychu *Mithridates* — alfabetyczny katalog i opis kilkuset języków i dialektów świata. Dwa rozdziały tego dzieła poświęcone są językom słowiańskim.

Trzecim sławistą XVI w. był Słoweniec Adam Bohorič, autor pierwszej gramatyki języka słoweńskiego.

Drugą pracą tomu *Z polskich studiów slawistycznych* interesującą historią nauki jest artykuł Teresy Zofii Orłoś: *Zapóżycczenia słowiańskie w czeskiej terminologii medycznej*, s. 177—184. Idzie tu o zapóżycczenia dokonane w dobie tworzenia czeskiej terminologii naukowej, w 1 połowie XIX w., tj. w okresie czeskiego odrodzenia narodowego.

Z. Br.

Teresa Zofia Orłoś. *Zapóżycczenia słowiańskie w czeskiej terminologii botanicznej i zoologicznej*. Kraków 1972 Uniwersytet Jagielloński ss. 172.

W okresie czeskiego odrodzenia narodowego, kiedy przystąpiono do uzupełniania i wzbogacania zasobu wyrazowego języka czeskiego, specjalną uwagę zwrócono na opracowanie nowoczesnej terminologii, niezbędnej dla rozwoju nauk. Zadanie